

BLANK AMERIKA GELYNCHT

In 1991 zond VTM voor het eerst 'Twin Peaks' uit, maar het duurde nog acht jaar voor auteur **Christophe Van Gerrewey** de serie van David Lynch te zien kreeg. Samen met vrienden bingewatchte en analyseerde hij. Een kwarteeuw later keert de serie terug en dompelt Van Gerrewey zich onder in het lynchiaanse universum van toen en nu.

Laura Palmer is 17 wanneer ze sterft en dat was ook mijn leeftijd toen ik in 1999 naar *Twin Peaks* begon te kijken. De serie ging op 8 april 1990 in première op de Amerikaanse zender ABC, eigendom van de Walt Disney Company, en werd in 1991 uitgezonden door VTM, op dat moment was de zender nauwelijks twee jaar oud. Op Youtube heeft een anonieme archivaris een filmpje geüpload waarin Anne De Baetzelier, Miss België 1989, op 25 juni 1991 de aflevering aankondigt waarin FBI-agent Dale Cooper het dagboek van de vermoorde Laura in handen krijgt. 'De prangende vraag waarmee we nu al veertien weken lang opgescheept zitten, stelt zich vandaag meer dan ooit', zegt De Baetzelier, terwijl op de achtergrond een griezelig homogene zee golft, een onnatuurlijk blauwe lucht gloort, en het uit balkjes opgebouwde VTM-logo rondzweeft, met drie gekleurde streepjes geaccentueerd.

Ik weet niet of mijn geheugen me be-

driegt, en het lijkt te mooi om waar te zijn, maar ik herinner me de openingsbeelden van de première op VTM van de eerste aflevering. Dale Cooper hangt ondersteboven aan een ijzeren staaf in zijn hotelkamer en spreekt een boodschap in op een dictafoon voor zijn secretaresse Diane. In mijn herinnering heb ik mijn pyjama al aan. Ik beseft dat er iets wordt uitgezonden dat spannend en aantrekkelijk is, maar ook vreemd en bangstigend. Mijn vader laat er geen misverstand over bestaan: het is bedtijd voor de negenjarige die ik op dat moment ben. Op *Twin Peaks* moet ik nog acht jaar wachten, tot ik bijna officieel volwassen ben.

BINGEWATCHING

'Ik denk dat het vooral over seks gaat', zei het meisje op wie ik in het voorjaar van 1999 verliefd werd. Het was even na schooltijd en ik had haar een VHS-tape aangereikt, zo groot als een sigarendoos, met de aflevering van *Twin Peaks* die was uitgezonden de

avond voordien. Mijn eerste gesprek met een meisje over seks, hoe kort ook, heb ik aan David Lynch te danken.

Op Kanaal 2 werd *Twin Peaks* hernoemen, als ik het me goed herinner op donderdag na de laatavondfilm. Mijn verwachtingen lagen hoog, bijvoorbeeld omdat de drie oudere broers van een klasgenoot wel hadden gekeken in '91 en hem zonder veel te verklappen al heel wat hadden verteld. Tijdens de pilot blijkt wie Laura heeft vermoord – je moet enkel goed kijken. Het personage van Cooper is gebaseerd op het leven van JFK. Laura heeft veel gemeen met Marilyn Monroe. Het ijsmerk Ben & Jerry's verwijst naar de personages Benjamin en Jerry Horne (in werkelijkheid is het omgekeerd, want Ben & Jerry's bestaat al sinds '78). En het tweede seizoen is inferieur, vol sciencefiction, met aanwijzingen die nergens heen leiden, en met sentimentele aandacht voor het verleden van Cooper.

Bijna tien jaar na de première werd er

David Lynch. NYT

‘Ik denk dat het vooral over seks gaat’, zei het meisje op wie ik in het voorjaar van 1999 verliefd werd. Mijn eerste gesprek met een meisje over seks, hoe kort ook, heb ik aan David Lynch te danken

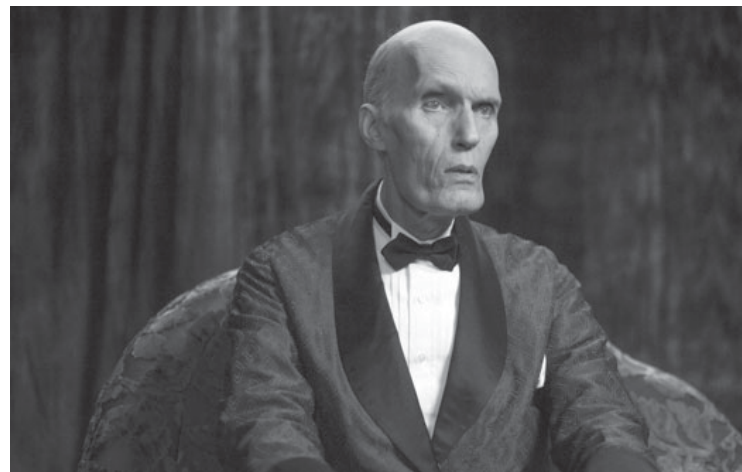
dus nog steeds over *Twin Peaks* gepraat, en kijken was een gedeelde activiteit. Dat was al zo in de VS in 1990. Via vroege versies van internet werd honderduit gespeculeerd, eerst over de dader(s), en daarna over verborgen betekenissen en verwijzingen. In de kerstvakantie van '99 heb ik thuis, toen mijn ouders uit waren, een avondje *Twin Peaks* georganiseerd, bingewatching avant la lettre. We waren met z'n zessen – ook het meisje dat de serie freudiaans-erotisch interpreteerde, was geïnviteerd, maar ze heeft te elfder ure afgezegd. Het belette ons niet om de afleveringen voor een tweede en soms derde keer te bekijken. Wat Roland Barthes over de Eiffeltoren schreef – het is een bouwwerk dat toeristen zulk een nieuw en verstrekkend panorama op Parijs gunt, dat ze er automatisch intelligenter door worden – geldt in een andere vorm ook voor deze serie. *Twin Peaks* maakt van televisiekijkers nerdy detectives, maar ook cultuurcritici en interpretatoren, die wat ze zien in een maatschappelijk, psychologisch of cultureel

kader proberen te plaatsen, en zo inzicht verwerven in wat ze voelen of denken over de wereld.

HEILIG/HOERIG

Van een vriend kreeg ik een computerbestand op diskette, dat van op het bureaublad aangeklikt kon worden, waarna het in een zwart venster met witte gepixelde letters een quote uit *Twin Peaks* aanbood. *‘In the grand design, women were drawn from a different set of blueprints’* – een aforisme van deputy Hawk, om collega Andy te troosten wanneer diens vriendin vreemd doet. *‘She’s filled with secrets’* – een uitspraak van de dwerg in The Black Lodge, uiteraard over Laura. En nog eentje: *‘Everyday, once a day, give yourself a present. Don’t plan it, don’t wait for it, just let it happen’* – advies van Cooper en een vrijgeleide om nog een koffie met kersentaart te bestellen. Het zijn zinnnetjes die aangeven uit welk universum *Twin Peaks* stamt: het Amerika van de *golden fifties*, niet toevallig de wereld

Sheryl Lee als Laura Palmer. PHOTO12

Carel Struycken als The Giant. SUZANNE TENNER/SHOWTIME

waarin Lynch opgroeide. Mannen bepalen de blik op vrouwen, die heilig of hoerig zijn (maar liefst beide), en de optimistische, naoorlogse consumentenmaatschappij heeft voor iedereen minstens één cadeautje per dag in de aanbieding. Toch zou het vreemd zijn Lynch dat te verwijten: de kracht van *Twin Peaks* ligt er precies in dat zonder terughoudendheid, en niet zonder naïviteit, de *brave new world* van de American dream omarmd wordt.

Het is te makkelijk om vervolgens te beweren dat Lynch toont hoe die droom niets meer dan een nachtmerrie is. Wat hij vertelt, is dat droom en nachtmerrie elkaar niet uitsluiten. Donna Hayward, de beste vriendin van Laura, ontdekt vlak na Palmers dood dat ze verliefd is op James, een van Laura's liefjes. 'Mama', zegt Donna tegen haar moeder, 'het is zo vreemd. Ik weet dat ik treurig zou moeten zijn, en een deel van mij is dat ook. Maar het is alsof ik de mooiste droom beleef... en de meest afschuwelijke nachtmerrie tegelijkertijd.'

Het is te makkelijk om te beweren dat Lynch toont hoe de droom niets meer dan een nachtmerrie is. Wat hij vertelt, is dat droom en nachtmerrie elkaar niet uitsluiten

Het is een evenwicht dat Lynch niet altijd gerespecteerd heeft. Zijn debuut *Eraserhead* uit '77 (met in de hoofdrol Jack Nance, die in *Twin Peaks* Pete Martell vertolkt, de amateurvisser die Laura's lijk ontdekt) blijft een misselijkmakende film over de angst van een man om vader te worden. Ook de film die Lynch maakte in '92, nadat de serie was afgevoerd wegens tegenvallende kijkcijfers voor het tweede seizoen en waarin de dagen voor de dood van Laura in beeld worden gebracht, is ruw en hard. Weg is de betovering, weg zijn de geschenken, de muziekjes en de komische toestanden. De

Amerikaanse schrijver David Foster Wallace benadrukte het in een essay uit 1996: '*Fire Walk With Me* probeerde Laura te transformeren van een dramatisch object in een dramatisch subject. Ze belichaamde nu, duidelijk zichtbaar, alle donkere geheimen die in de serie de materie vormden voor betekenisvolle ogenblikken en heerlijk gefluister.' Wat Lynch in de bioscoopzaal toonde, was de realiteit van een meisje dat sinds haar twaalfde wekelijks verkracht is, aan cocaïne verslaafd raakt en vermoord wordt – in de huiskamer toonde *Twin Peaks* een esthetische en artistieke, maar ook draaglijke en menselijke versie van dezelfde feiten.

DONKERE WOUDEN

Lynch probeert zoals veel kunstenaars het leven en de wereld betekenis te geven door een bijzondere mythologie als algemeen geldig aan te reiken. Er is een aflevering van *The Simpsons* waarin Homer's nachts naar *Twin Peaks* kijkt: een reus danst met een eenhoorn en boven hun hoofd bengelt een verkeerslicht aan een boom. '*Brilliant!*', roept Homer. En dan: '*I have absolutely no idea what's going on.*'

Toch is het een cliché dat de creaties van Lynch onbegrijpelijk zijn. Mocht *Twin Peaks* bestaan uit onverklaarbare beelden en incidenten, dan had de reeks nooit succes gekend. Het verhaal is gebaseerd op antropologische schema's en herkenbare patronen: een tienermeisje wil aan het leven beginnen en ervaart zowel angst als ongeduld. In de westerse cultuur zijn er twee sleutelmomenten in een mensenleven. Ofwel ben je 17 en moet alles nog beginnen, ofwel ben je halfweg en stelt zich de vraag of alles tot zover naar wens is verlopen.

Zo'n midlifecrisis staat centraal in *De goddelijke komedie* van Dante ('Op 't midden van ons levenspad gekomen, kwam ik bij zinnen in een donker woud, want ik had niet de rechte weg genomen'), maar ook in een film als *American Beauty*. De roman *The Catcher in the Rye* van Salinger uit 1951 gaat over de andere situatie: een tiener die weet dat hij in een schijnbaar goed georganiseerde maatschappij op een voorstelbaar en hypocriet spoor zal worden gezet, tot aan zijn dood. Laura belichaamt die initiatie (en de ontsporing ervan), terwijl Cooper verplicht wordt om terug te blikken, zeker in het onterecht onderschatte tweede seizoen. En uiteraard is het geen toeval dat

de hoofpersonages, net als bij Dante, elkaar treffen in donkere wouden. Voor de opgewekte Cooper zijn ze prachtig en fascinerend, voor Laura zowel aantrekkelijk als levensbedreigend. '*I just know I'm going to get lost again in the woods tonight*', zegt ze tegen haar psychiater, dokter Jacoby. Cooper heeft, zoals van een volwassene wordt verwacht, een evenwicht gevonden tussen zijn angsten en verlangens – of zo lijkt het. Angst voor het leven is ook altijd angst voor de vreselijke dingen die je kan doen. In een cruciale scène, aan het begin van het tweede seizoen, ligt de FBI-agent neergeschoten en bloedend in zijn hotelkamer. 'Alles bij elkaar', zegt hij tegen zijn dictafoon, 'is neergeschoten worden niet zo erg als ik dacht dat het zou zijn. Zolang je niet aan de angst moet denken. Naar ik vermoed kan je dat over bijna alles in het leven zeggen. Het is niet zo erg zolang je niet aan de angst moet denken.'

LYNCHIAANS

Er zijn niet veel kunstenaars die in hun werk een ervaring hebben gecreëerd die blijvend met hun naam wordt geassocieerd. Kafka en Beckett zijn verbonden met respectievelijk een onverklaarbaar ingewikkelde bureaucratie en een absurd existentieel wachten. Is Lynch de enige cultuurproducent uit de voorbije dertig jaar die daarop aanspraak maakt? Hij toont de verrassingen en de vrijheden die zich kunnen voordoen in een volwassen leven, waar Laura Palmer aan moest beginnen, en waarin Dale Cooper halfweg was. Dat is de betekenis van lynchiaans: het alledaagse kan zonder waarschuwing bijzonder of angstaanjagend worden, maar het bijzondere krijgt ook genereus een plaats tussen het alledaagse. Voor veel mensen wordt Lynch daarom en misschien vooral in het dagelijkse leven verbonden met momenten waarop het onverwachte of onverklaarbare totaal vanzelfsprekend lijkt.

Jaren geleden ging ik een tweedehands platenzaak in Berlijn binnen en trof drie mannen aan – vermoedelijk zoon, vader en grootvader – die de winkel al decennia niet meer verlaten leken te hebben. De jongste zat in een schommelstoel en zong 'All My Loving' van The Beatles, de oudste, tandeloos, keek pijprokend door het raam, de derde bood glimlachend zijn diensten aan. Dit was bij uitstek lynchiaans, zo besefte ik,

EEN KWARTEEUW TWIN PEAKS

maar ik vroeg me ook af hoe lang het zou duren vooraleer deze mannen als imagoverlagend voor Berlijn in een instelling werden gestopt.

Ook aan *Twin Peaks* is het meest opvallende dat er zoveel weirds gebeurt zonder dat iemand er aanstoot aan neemt. In de Double R Diner, de snackbar die centraal staat in de serie, zit altijd wel een personage dat uit de toon valt, alsof de coole maar burgerlijke beklemming van een schilderij van Edward Hopper door een graffitikunstenaar wordt doorbroken. The Lady with The Log is het bekendst: een dame die rondloopt met een stuk hout, waarvan ze beweert dat het geheimen kent – je moet er enkel beleefd om vragen. Bullebak Bobby Briggs, een ander liefje van Laura, wandelt altijd dansend en vingerknippend naar binnen. En wanneer Lynch opduikt in het tweede seizoen speelt hij een FBI-agent met een hoorapparaat en een excessief luide stem.

Toch worden deze weirdo's niet verjaagd, bijvoorbeeld omdat ze klanten afschrikken. Het stadje Twin Peaks (en het universum van Lynch) heeft daarom iets utopisch, of het lijkt een afspiegeling van een open samenleving, hoewel er, voor zover ik weet, bij Lynch nooit een kleurling voorkomt. Niets is wezensvreemder aan *Twin Peaks* dan dat er iemand zou vragen om normaal te doen. Het unieke en onherhaalbare is tegelijk dat deze mensen niet uitgelachen worden of beklagenswaardig te kijk gezet. In zijn essay uit '96 heeft Wallace aangegeven dat dat te maken heeft met het expressionistische karakter van het werk van Lynch: alles wat hij toont, wordt 'ingezet op ouderwetse, pre-postmoderne wijze, dat wil zeggen naakt, oprecht, zonder postmoderne abstractie of ironie'. Het is nooit meteen duidelijk wat Lynch wil zeggen, maar het is wel duidelijk dat hij het meent, en dat wat hij toont belangrijk is.

Dat is een verschil met de series die *Twin Peaks* heeft beïnvloed – en met een lichte overdrijving is er sinds de jaren 90 niet één serie gemaakt waarin niet minstens één element uit *Twin Peaks* centraal is gezet. Het gevaar met de lynchiaanse kijk op de dingen, waar bijvoorbeeld producties van Woestijnvis minstens mee hebben geflirt, is dat de wisselwerking tussen het speciale en het gewone kan omslaan van een te ontcijferen wereld- en mensbeeld in een geautomatiseerde kijkmodus. Daarmee worden de

Nicole LaLiberte (Darya) en Kyle MacLachlan (Dale Cooper) in het nieuwe seizoen. SUZANNE TENNER/SHOWTIME

dingen en de mensen niet alleen als lachwekkend maar uiteindelijk ook als belachelijk weggezet.

DE COOPERTEST

Het is niet zeker of het een goed idee was om van *Twin Peaks* 25 jaar later een derde seizoen te maken. Nadat het nieuws eind 2014 bekend was geraakt, schreef *The New Yorker* dat de kwaliteit van de afleveringen geen rol zal spelen, want alleen al het bestaan ervan doet afbreuk aan een unieke episode uit de televisiegeschiedenis. Toch ligt daarin ook een kans die Lynch moest grijpen. Hij zal niet alleen personages een tweede leven gunnen, maar ook cultuuriconen tot leven wekken, beroemde figuren, uitspraken, verhalen en plekken. Zondagavond in Amerika, rond vier uur 's ochtends bij ons, kwam het gezicht van Laura Palmer in beeld in de nieuwe aflevering. Geen foto van het meisje, maar bewegend beeld van de ondertussen 45-jarige vrouw, vertolkt door de 50-jarige Sheryl Lee. Dat was op een vreemde manier ontroerend, maar het was ook iets dat niemand Lynch heeft voorgedaan: een sprong van een kwarteeuw maken, en tonen dat het leven ook voor de mensen uit Twin Peaks verder is gegaan, hoewel we al die tijd niets nieuws over hen hebben vernomen.

In het geval van Laura Palmer is er een ander probleem: ze is al 25 jaar dood. Toch blijkt ze nog te verblijven in The Black Lodge, Lynch' versie van het vagevuur, waar ze zichtbaar ouder is geworden, net als Dale

Cooper. In een ander onvergetelijk moment spelen ze de scène na uit de jaren 90, toen Cooper droomde dat een oudere versie van hemzelf door Laura de naam van haar moordenaar werd ingefluisterd.

Wat ze Cooper nu toevertrouwt, kunnen we evenmin horen, maar het is vast niet prettig. Als in het eerste seizoen naar Laura's moordenaar werd gezocht, en in het tweede seizoen Cooper in het reine probeerde te komen met zijn verleden en met de vreselijke dingen die hij tijdens zijn onderzoek had onthuld, dan lijkt in het derde seizoen één doel centraal te staan: Dale Cooper op het rechte pad brengen, waarschijnlijk voor hij

Als Lynch Amerika een spiegel voorhoudt, dan zijn de reflecties zowel fraai als weezinwekkend. Hij lijkt zich de vraag te stellen wat er is overgebleven van de droom van de VS, een land waarin lange tijd alleen het beste mogelijk leek

definitief van de scène verdwijnt. Zijn slechte dubbelganger bevindt zich immers in de echte wereld, en de wreedheden die hij uitvoert, zijn extremer dan de misdaden uit de eerste seizoenen. Ze worden zonder veel medelijden verbeeld, en blijken via een netwerk van handlangers over heel Amerika te hebben plaatsgegrepen. Als Cooper aan het begin van de jaren 90 zijn onschuld verloor, dan probeert hij nu, tegen beter weten in, iets te redden van wat van zijn ziel overblijft. Tegelijkertijd probeert Lynch de genetische codes van de hedendaagse televisieserie, waarvan hij destijds het DNA mee heeft geschreven, nogmaals te muteren, en dat in een oververzadigde beeldcultuur waarin duizenden series voor het rapen liggen.

NATIONALE FASCINATIE

Lynch heeft een ziekelijk te noemen aandacht voor het kwaad betoond en dat is in de nieuwe episodes niet anders. Toch is die interesse nooit zomaar particulier, want het gaat ook om de aard van de Verenigde Staten, een land waarin geweld en doodslag natuurlijk zijn, en waarvan de bevolking zich al meer dan een eeuw lang met beelden van onmenselijke taferelen amuseert. *Twin Peaks* portretteert die nationale fascinatie en brengt ze onversneden de huiskamers binnen. De getraumatiseerde moeder van Laura kijkt thuis, in de nieuwe episode, op een gigantische flatscreen naar bloederige films van dieren die elkaar verscheuren.

Mädchen Amick (Shelly) en Peggy Lipton (Norma) in de eerste reeks. AP

Het stadje Twin Peaks heeft iets utopisch, of het lijkt een afspiegeling van een open samenleving. Niets is wezensvreemder aan Twin Peaks dan dat er iemand zou vragen om normaal te doen

Ook het landschap speelt een hoofdrol, en gedetailleerder en subliemer dan voordien worden wouden en watervallen getoond, maar ook – en dat is nieuw – de fenomenale skyline van New York en LA. Als Lynch Amerika een spiegel voorhoudt, dan zijn de reflecties zowel fraai als weerzinwekkend. Hij lijkt zich de vraag te stellen wat er is overgebleven van de droom van de VS, een ongerept en uitgestrekt land dat relatief recent is ontdekt, en waarin lange tijd alleen het beste mogelijk leek. Het welslagen van de onderneming van Cooper (en van Lynch) hangt dus samen met de vraag of Amerikanen niet nog slechts met afgrijzen en treurnis naar hun land moeten kijken.

Dat is gedurende de twintigste eeuw een terugkerend literair thema geweest. Al in *The Great Gatsby*, de roman van F. Scott Fitzgerald uit 1925, vraagt de verteller zich op de laatste bladzijden af of Amerika een oorspronkelijke en positieve kracht kan herwinnen. 'Voor een vluchtig magisch ogenblik', schrijft Fitzgerald, 'moet de mens bij het aanschouwen van dit continent, zijn adem ingehouden hebben, tot esthetische bespiegelingen gedreven die hij begreep noch begeerde, voor de laatste keer in de geschiedenis geconfronteerd met iets dat evenredig was aan zijn vermogen tot verwondering.' Het valt te hopen voor Dale Cooper, net als voor de oude en nieuwe kijkers van *Twin Peaks*, dat Lynch en zijn team dat vermogen tot verwondering terugvinden, ook en vooral op een televisie- of een computerscherm.

Harry Goaz (Deputy Andy) en Kimmy Robertson (Lucy).
SUZANNE TENNER/
SHOWTIME